

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИВАТНА УСТАНОВА
«ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ
ІНСТИТУТ
«БЕЙТ-ХАНА»

Кафедра природничо-наукової підготовки

«Етнічна та кроскультуральна психологія»
(назва навчальної дисципліни)

**РОБОЧА ПРОГРАМА
навчальної дисципліни**

підготовки

магістрів

(назва рівня вищої освіти)

галузі знань

05 Соціальні та поведінкові науки

(шифр і назва галузі знань)

спеціальності

053 Психологія

(код і найменування спеціальності)

Робоча програма навчальної дисципліни «Етнічна та кроскультуральна психологія» спеціальності «053 Психологія» освітньо-професійної програми магістрів для здобувачів вищої освіти V курсу.

Розробник:

Первий Віктор Станіславович, доктор медичних наук, професор
кафедри природничо-наукової підготовки
(вказати ПІБ автора, їхні посади, наукові ступені та вчені звання)

Робоча програма розглянута та затверджена на засіданні кафедри природничо-наукової підготовки

Протокол від «28» серпня 2020 року № 01

Зав. кафедри

_____ (підпис)

A. O. Теплицька
(прізвище та ініціали)

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої програми «28» серпня 2020 року

Гарант освітньої програми

_____ (підпис)

O. S. Самоїлов
(прізвище та ініціали)

Робоча програма перевірена навчально-методичним відділом «31» серпня 2020 року

Завідувач навчально-методичного відділу

_____ (підпис)

I. V. Зеркаль
(прізвище та ініціали)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисциплін за формами навчання	
	Денна	Заочна
Статус дисципліни (обов'язкова чи вибіркова)	Обов'язкова	
Мова викладання	українська	
Передумови вивчення навчальної дисципліни (які дисципліни мають передувати вивченню)	Вихідна	
Курс	5	
Семестр	I	
Загальний обсяг годин / кредитів	120 год. / 4 кредити	
Кількість змістовних модулів	2	
Годин на аудиторне вивчення	40	
Годин на самостійне вивчення	80	
Форма підсумкового контролю	залік	

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Етнічна та кроскультуральна психологія» є вивчення і систематизація досягнень вітчизняних і зарубіжних досліджень у галузі кризової психотерапії; формування світоглядних компетенцій крос-культурального психолога, які є пріоритетними в системі соціально-психологічної допомоги особам з порушеннями комунікацій в соціально-культуральній сфері, що відповідають сучасним гуманістичним тенденціям і державній політиці Української держави.

Основними **завданнями** навчальної дисципліни «Етнічна та кроскультуральна психологія» є:

- ознайомлення здобувачів другого магістерського рівня з історичними етапами становлення психології міжкультурної комунікації;
- оволодіти основними категоріями та поняттями психології міжкультурної комунікації;
- вивчення фундаментальних понять проявів взаємовідносин представників різних культурних спільнот;
- узагальнення основних міжкультурних дисфункцій;
- розгляд уявлень про міжкультурні стосунки;
- сприяти вирішенню питань побудови та організації міжособистісної взаємодії в різних культурних спільнотах;
- ознайомлення з особливостями комунікацій осіб різних культурних спільнот.

2. Компетентності та заплановані результати навчання

Дисципліна «Етнічна та кроскультуральна психологія» забезпечує набуття здобувачами освіти ряду **компетентностей**.

Компетентності, що формуються:

- ЗК 1.** Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК 4.** Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
- ЗК 5.** Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.
- ЗК 6.** Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).
- ЗК 7.** Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

СК 1. Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та/або практики.

СК 4. Здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгові, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну та іншу залежно від спеціалізації) з використанням науково верифікованих методів та технік.

СК 6. Здатність ефективно взаємодіяти з колегами в моно- та мультидисциплінарних командах.

СК 7. Здатність ухвалювати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності.

СК 8. Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію.

СФК 1. Здатність до усвідомлення сутності існуючих психологічних проблем завдяки упредметненню об'єкту осмислення на метапарадигмальному рівні та його розуміння в новій інтегрально-методологічній якості.

СФК 2. Здатність до реалізації психологічної діяльності в етнічному та мультикультурному середовищі.

СФК 3. Здатність до: подолання труднощів міжкультурної взаємодії та медіації конфліктних ситуацій; встановлення причин кроскультурних та етнічних конфліктів, прогнозування ефективності стратегій управління етнічним конфліктом; розробки стратегій подолання перешкод та застосування їх в практиці ділового міжнаціонального спілкування.

Програмні результати навчання:

ПРН 4. Робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій.

ПРН 9. Вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності.

СПРН 2. Використовувати практичні навички міжкультурної комунікації дотримуючись етичних норм проведення етнопсихологічних досліджень.

СПРН 3. Використовувати сучасні методи індивідуальної та групової психокорекційної, психореабілітаційної та психотерапевтичної роботи та критично осмислювати проблеми консультативної психології.

СПРН 5. Використовувати професійні знання з метою розв'язання суперечливих питань у спілкуванні з аудиторіями різних рівнів культури інтересів цінностей та переконань.

СПРН 6. Здійснювати психологічну діяльність використовуючи знання етики іудаїзму, зокрема під час вирішення конфліктів, психологічному консультуванні та психотерапевтичній роботі із представниками єврейського етносу.

Після вивчення дисципліни «Етнічна і крос культурна психологія» студенти повинні **знати:**

- предмет і завдання етнопсихології;
- методи дослідження в етнопсихології;
- основні поняття етнопсихології; основні статичні характеристики етносу (психічний склад етносу, архетипи, ментальність, національний характер, національна свідомість, етнічна самосвідомість);
- основні динамічні характеристики етносу, такі як національні почуття, етнічні стереотипи (автостереотипи, гетеростереотипи), етнічні установки;
- види етнічних конфліктів та стадії їх розвитку;
- шляхи поведінки в етнічному конфлікті;
- шляхи подолання етнічних конфліктів;
- етнопсихологічні особливості ділового спілкування;

уміти:

- застосовувати різні методи дослідження в етнопсихології;
- використовувати різноманітні методики для дослідження психологічних особливостей етносу;
- надавати консультації щодо застосування певних стратегій поведінки для подолання етнічного конфлікту;
- консультувати щодо особливостей ділового спілкування із зарубіжними партнерами.

3. Зміст програми навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Загальні питання етнічної та кроскультуральної психології.

Тема 1. Методологія крос-культурної і етнічної психології.

Поняття «культура». Тенденції розуміння культурних відмінностей. Феномени культури. Сучасні підходи до крос-культурних і етнопсихологічних дослідженням. Основні напрямки досліджень. Обмеження крос-культурних досліджень. Вимоги до крос-культурних досліджень. Типи крос-культурних досліджень. Класифікація методів дослідження. Критерії якісного крос-культурного дослідження. Цілі практичної роботи етнопсихолога.

Тема 2. Експеримент у крос-культурній і етнічній психології.

Основні поняття етнічної та крос-культурної психології. Експериментальні дослідження когнітивної категоризації. Експерименти в області формування понять. Експерименти з вивчення пам'яті. Експерименти з вивчення емоцій. Експериментальні дослідження соціальної категоризації. Експерименти в області міжгрупових установок. Експерименти в області міжетнічних установок. Експерименти в області етнічних упереджень, забобонів і дискримінації.

Тема 3. Психологія міжкультурної комунікації.

Труднощі міжкультурної комунікації. Акультурація. Теорія міжкультурної комунікативної компетентності. Атрибути толерантності. Фактори міжособистісних довіри. Психологічні підстави міжкультурних комунікацій. Принципи міжкультурної комунікації.

Тема 4. Психологія інтолерантності.

Етноцентризм. Ксенофобія. Екстремізм і націоналізм. Тероризм. Особистість терориста. Терористична група. Психологічний стан заручників. Стокгольмський синдром. Інтенсивна індоктринація. Переговори з терористами. Стан суспільства в умовах терору.

Змістовий модуль 2.

Прикладні аспекти етнічної та кроскультуральної психології.

Тема 5. Методи вивчення етнічної толерантності.

Шкала соціальної дистанції Е. Богардуса. Процедури побудови шкал по вимірюванню установок особистості. Шкала равнокажущіхся інтервалів Л. Терстоуна. Шкала сумарних оцінок Р. Лайкерта. Шкалограммний аналіз Л. Гутмана. Методика «Інтолерантність - толерантність» (ІНТОЛ). Методика «етнічна толерантність - інтолерантність». Методика «Рівень комунікативної толерантності». Шкала авторитаризму. Методика вимірювання етноцентризму.

Тема 6. Методи вивчення етнічної ідентичності.

Тест Куна-Макпартленда. Методика «Етнічна ідентичність». Методика «Соціальна ідентичність».

Тема 7. Емпіричні методи крос-культурної психології.

Методика «Адаптація особистості до нової соціокультурному середовищі». Тест Басса-Даркі. Методика «Ставлення до права». Види ставлення до права. Тест культурно-ціннісних орієнтацій. Методика «Показники індивідуалізму - колективізму» (ПК). Методика «Соціальні еталонні змінні» (СЕР). Методика ранжирування системи цінностей.

Тема 8. Комплексні методи дослідження толерантності.

Методика «Культурний шок» (КШ - CSH). Проективна методика «Крос-культурна і етнічна толерантність-інтолерантність» (КЕТІ). Проективна методика «Життєві діалоги» (ЖД). Методика «Види і компоненти толерантності-інтолерантності» (ВІКТ). Експрес-опитувальник «Індекс толерантності». Методика «Особистісна готовність до змін» (PCRS). Методика «Толерантність до невизначеності».

Тема 9. Психологічна специфіка етнічних конфліктів.

Сутність, передумови виникнення та види етнічних конфліктів. Зміст етнічних конфліктів і специфіка їх дозволу.

Тема 10. Етнопсихологічні та етнопедагогічні основи сімейних відносин.

Етнопсихологічна специфіка і етапи формування сімейних відносин. Етнопсихологічні особливості криз (конфліктів) в сімейних відносинах. Психологічна допомога і діагностика в сімейних відносинах.

**Підсумковий модульний контроль
Залік**

5. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	усього	лекції	практ. заняття	самостійна робота
Змістовий модуль 1. Загальні питання етнічної та кроскультуральної психології.				
1. Методологія крос-культурної і етнічної психології	10	2		
2. Експеримент у крос-культурній і етнічній психології	8	4	2	8
3. Психологія міжкультурної комунікації	10	2		8
4. Психологія інтолерантності	10	4		8
Змістовий модуль 2. Прикладні аспекти етнічної та кроскультуральної психології.				
5. Методи вивчення етнічної толерантності	10	2	2	8
6. Методи вивчення етнічної ідентичності	10	4		8
7. Емпіричні методи крос-культурної психології	14	4	2	8
8. Комплексні методи дослідження толерантності	12	2	2	8
9. Психологічна специфіка етнічних конфліктів	10	2	2	
10. Етнопсихологічні та етнопедагогічні основи сімейних відносин	8	4		8
11. Сучасні підходи до аналізу національної ідентичності	8			8
12. Оптимізм і професійна успішність в різних культурах	10			8
Усього	120	30	10	80

6. Теми лекцій

№.№ п/п	Тема	Кількість годин
Змістовий модуль 1. Загальні питання етнічної та кроскультуральної психології.		
1.	Методологія крос-культурної і етнічної психології	2
2.	Експеримент у крос-культурній і етнічній психології	2
3.	Психологія міжкультурної комунікації	2
4.	Психологія інтолерантності	4
Змістовий модуль 2. Прикладні аспекти етнічної та кроскультуральної психології.		
5.	Методи вивчення етнічної толерантності	2
6.	Методи вивчення етнічної ідентичності	4
7.	Емпіричні методи крос-культурної психології	4
8.	Комплексні методи дослідження толерантності	2
9.	Психологічна специфіка етнічних конфліктів	2
10.	Етнопсихологічні та етнопедагогічні основи сімейних відносин	4
Разом		30

7. Теми практичних занять

№.№ п/п	Тема	Кількість годин
1.	Толерантність в міжкультурній взаємодії	6
2.	Психологія тероризму	6
3.	Психологія антисемітизму	6
4.	Види та форми проявів ксенофобії в Україні	6
5.	Ксенофобія в Європі та США	6
6.	Стокгольмський синдром	6
7.	Цінності і особистісні характеристики як предиктори етнічної інтолерантності	6
8.	Етнопсихологічні та етноконфесійні чинники у формуванні здорового способу життя	6
9.	Етнокультурні особливості щасливою духовного життя	6
Разом		60

8. Самостійна робота

№.№ п/п	Тема	Кількість годин
1.	Особистість терориста	8
2.	Психологія екстремізму	8
3.	Психологія націоналізму	8
4.	Ксенофобія в контексті поліетнічності українського суспільства	8
5.	Соціальна ідентичність з точки зору її функцій для індивіда і для групи: перспективи для розуміння міжгрупового поведінки	8
6.	Проблема психометрической еквівалентності інструменту виміру при порівнянні різних культур	8
7.	Культурні відмінності в ціннісних перевагах	8
8.	Цінності і особистісні характеристики як предиктори етнічної інтолерантності	8
9.	Феномен любові в міждисциплінарному і крос-культурному аспектах	8
10.	Оптимізм і професійна успішність в різних культурах	8
Разом		80

9. Індивідуальні навчально-дослідні та науково-дослідні завдання.

Передбачається вивчення додаткових питань для самостійного опрацювання, які не входять до плану аудиторних занять і забезпечують поглиблене вивчення студентами тем в процесі підготовки до практичних занять.

1. Внесок крос-культурної психології в завдання соціального розвитку.
2. Методологія етнопсихології як стратегія дослідження.
3. Порівняльний аналіз ієрархії цінностей старшокласників і студентів Ізраїлю.
4. Культурні константи як детермінанти когнітивного розвитку.
5. Вплив культури на справедливість розподілу.
6. Етно-культурні чинники виразності «стурбованості своїм зовнішнім виглядом».
7. Образи щастя в ментальності представників російського і єврейського етносів.
8. Ставлення до любові і його вплив на основні сімейні цінності у представників різних етносів.
9. Від етнічної ідентичності індивіда до загальнонаціональної ідентичності народу.
10. Соціально-психологічні особливості Я-концепції в єврейському етносі.
11. Крос-культурні дослідження агресивності.
12. Крос-культурні дослідження тривожності.
13. Суб'єкти міжетнічного і внутрішньоетнічних спілкування.
14. Етнопсихологічні аспекти соціального простору.
15. Соціальні уявлення і установки в структурі культурної дистанції.
16. Етнічні коди в малюнках підлітків і юнаків як маркер етнокультурної приналежності.
17. Інтелект і менталітет єврейської еліти.
18. Взаємозв'язок вибачення і релігійності: крос-культурний аспект.
19. Проблема суб'єктивного благополуччя особистості в етнопсихологічному аспекті.
20. Етнокультурна міфотворчість особистості як спосіб актуалізації її культурно-історичного потенціалу.

10. Методи навчання

У процесі викладання дисципліни застосовуються різні методи навчання:

- за домінуючими засобами навчання: вербальні, наочні;
- в залежності від основних дидактичних завдань: отримання нових знань, формування вмінь та навичок, перевірки й оцінки знань, а також
- ✓ усне обговорення питань теми із залученням більшої частини студентів групи; - бліц-опитування;
- ✓ дискусії з проблемних ситуацій;
- ✓ реферативні виступи;
- ✓ тестування в письмовій формі;

✓ виконання письмових завдань тощо.

Результат самостійної позааудиторної роботи студента відтворюється у формі представлення стендових доповідей або захисту реферативних робіт.

Оцінка успішності студента з дисципліни є рейтинговою і виставляється за багатобальною шкалою.

Кількість балів за дисципліну розглядається як сумарний бал, що включає поточну успішність, додаткові бали за виконання індивідуальної роботи.

Методи навчання відповідно до програмних результатів:

ПРН 4 – лекція; моделювання психологічного експерименту, виконання психодіагностичних завдань, зокрема, психологічних тестів; виконання психологічних завдань, вправи, групові дискусії, дидактичні та ділові ігри, що імітують досліджувані процеси; спостереження, презентація

ПРН 9 – лекція; аналіз виробничих ситуацій, тренування, індивідуальні роботи; навчально-рольові сценарії та діалоги між учасниками групи, «акваріум»; презентація

СПРН 2 – бесіда, обговорення, інструктаж; вправа, тренування; навчально-рольові сценарії та діалоги між учасниками групи;

робота в малих групах, «коло ідей», «мозковий штурм», «метод Прес», «займи позицію», «мікрофон», рольова гра; асоціативний куш, есе; презентація

СПРН 3 – лекція; моделювання психологічного експерименту, виконання психодіагностичних завдань, зокрема, психологічних тестів; виконання психологічних завдань, вправи, групові дискусії, дидактичні та ділові ігри, що імітують досліджувані процеси; спостереження, демонстрація, презентація

СПРН 5 – розповідь, бесіда, обговорення; моделювання психологічного експерименту, виконання психодіагностичних завдань, зокрема, психологічних тестів; виконання психологічних завдань, вправи, групові дискусії, дидактичні та ділові ігри, що імітують досліджувані процеси; рольові, ділові, дидактичні ігри

СПРН 6 – лекція (інформаційна, проблемна, з елементами бесіди, з розбором конкретних ситуацій), обговорення, інструктаж; вправа, моделювання психологічного експерименту, виконання психодіагностичних завдань, зокрема, психологічних тестів; виконання психологічних завдань, вправи, дидактичні та ділові ігри, що імітують досліджувані процеси; спостереження

11. Методи контролю

Усний, письмовий, програмований контроль.

12. Критерії та порядок оцінювання результатів навчання

Формою підсумкового контролю успішності навчання з дисципліни є залік.

Залік з дисципліни «Етнічна та кроскультуральна психологія» – це форма підсумкового контролю, що полягає в оцінці засвоєння студентами навчального матеріалу виключно на підставі результатів поточного навчання відповідно програми з дисципліни і не передбачає окремого навчального заняття для приймання заліку. На останньому тематичному навчальному занятті після закінчення обговорення теми заняття викладач навчальної групи оголошує суму балів студента за результатами поточного контролю і за виконання індивідуального завдання.

Оцінка з дисципліни визначається як сума оцінок поточної навчальної діяльності у балах, що виставляються на кожному семінарському занятті за відповідною темою і кількістю балів за виконання індивідуального завдання. Результати складання заліків оцінюються за двобальною шкалою: «зараховано», «не зараховано».

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання													Залік	Сума		
Змістовий модуль 1						Змістовий модуль 2						Інд. завд.			Разом	
Т 1	Т 2	СР 1	Т 3	СР 2	СЗ 1	КР 1	Т 4	Т 5	СР 3	Т 6	СЗ 2	КР 2	10	60	40	100
3	3	4	4	4	4	5	3	4	3	4	4	5				

Шкала оцінювання: національна та ECTS:

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	
64-73	D	задовільно
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ЗНАНЬ І ВМІНЬ:

За національною шкалою	За 100-бальною шкалою	За шкалою ECTS
Відмінно	90 – 100	A

ставиться, якщо студент:

- ґрунтовно і повно відтворює вивчений матеріал;
- виявляє повне розуміння матеріалу, обґрунтовує свої думки, застосовує знання на практиці, наводить необхідні приклади не тільки за підручником, а й самостійно складені;
- викладає матеріал послідовно і правильно з точки зору норм літературної мови.
- вміє застосовувати його для вирішення конкретних професійних завдань

За національною шкалою	За 100 бальною шкалою	За шкалою ECTS
Добре	83 – 89	B
	75 - 82	C

ставиться, якщо студент дає відповідь, що задовольняє тим же вимогам, що й оцінка “5”, але допускає деякі помилки, які сам виправляє після зауваження викладача, та поодинокі недоліки в послідовності викладу матеріалу і мовленнєвому оформленні.

За національною шкалою	За 100 бальною шкалою	За шкалою ECTS
Задовільно	68 – 74	D
	60 - 67	E

ставиться, якщо студент виявляє знання і розуміння основних положень даної теми, але:

- відтворює матеріал не досить повно і допускає помилки у формулюванні правил;
- не вміє глибоко і переконливо обґрунтовувати свої думки і відчуває труднощі під час добору прикладів;
- відтворює матеріал непослідовно і допускає помилки в мовленнєвому оформленні.

За національною шкалою	За 100 бальною шкалою	За шкалою ECTS
Незадовільно з можливістю повторного складання	35 – 59	FX
Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням	0 – 34	F

ставиться, якщо студент виявляє незнання більшої частини вивченого матеріалу відповідно розділу, допускає у формулюванні правил помилки, що спотворюють їх зміст, непослідовно і невпевнено викладає матеріал.

13. Методичне забезпечення

1. Конспект лекцій
2. Плани практичних занять
3. Завдання для самостійної роботи студентів
4. Питання та завдання для поточного контролю знань і вмінь студентів.

14. Рекомендована література

Основна

1. Агеєв В. С. Міжгрупова взаємодія. Соціально-психологічні проблеми. М.: Вид-во МГУ, 1990.
2. Бардієр Г. Л. Соціальна психологія толерантності. СПб.: Вид-во СПбГУ, 2005.
3. Беррі Дж., Пуртінга А., Сігал М, Дасен П Кросс-культурна психологія. Дослідження і застосування. Харків. Гуманітарний центр, 2007.
4. Воронова А. О. Основи етнічної психології. СПб., 1991.
5. Гришаєва Л. І., Цурікова Л. В. Введення в теорію міжкультурної комунікації. М.: АCADEMIA, 2006.
6. Мацумото Д. Психологія і культура: Сучасні дослідження. СПб.: Прайм-Евроснак, 2002.
7. Мацумото Д. Людина, культура, психологія. Дивовижні загадки, дослідження і відкриття. СПб.: Прайм-Евроснак, 2008.
8. Почебут Л. Г. Кросс-культурная и этническая психология. СПб.: Питер, 2012.
9. Стадников М. Г. Міжкультурна комунікація. СПб., 2007.
10. Стефаненко Т. Г. Етнопсихологія М.: Аспект Пресс, 2003.

Додаткова:

1. Адорно Т., Сенфорд Т., Френкель-Брюнsvік Е., Левінсон Д. Дж. Дослідження авторитарної особистості М.: Срібні нитки, 2001.
2. Безносков Д С., Почебут Л. Г. Психологія натовпу і тероризм. М: ЦОКР МВС Росії, 2007.
3. Берон Р, Бірн Д., Джонсон Б Соціальна психологія. Ключові ідеї. СПб.: Питер, 2003.
4. Берон Р., Керр Н., Міллер М. Соціальна психологія групи. Процеси, рішення, дії. СПб.: Питер, 2003.
5. Журавльов А. Л, Соашн В. А., Красніков М. А. Соціальна психологія. М.: Форум, ИНФРА-му, 2008.
6. Зіммель Г. Філософія культури / Пер. з нім. М.: Думка, 1996.
7. Квінн В. Прикладна психологія. СПб., Питер, 2000.
8. Коул М, Скрібнер С. Культура і мислення. Психологічний нарис. М.: Прогрес, 1977.
9. Ланцов С. А. Терор і терористи. Словник. СПб.: Изд-во СПбГУ, 2004.
10. Лур'є С. В. Психологічна антропологія: Історія, сучасний стан, перспективи. М.: Єкатеринбург: Академічний проект, 2003.
11. Льюїс Р Д. Ділові культури в міжнародному бізнесі: Від зіткнення до взаєморозуміння. М.: Справа, 2001.

12. Майерс Д. Соціальна психологія. СПб.: Питер, 2011.
13. Почебут Л. Г. Взаєморозуміння культур. Методологія і методи етнічної і крос-культурної психології. СПб.: Изд-во СПбГУ, 2007.
14. Почебут Л. Г. Соціальні спільності: Психологія натовпу, соціуму, етносу. СПб.: Изд-во СПбГУ, 2005.
15. Почебут Л. Г., Мейжис І. А. Соціальна психологія СПб.: Питер, 2010.
16. Психологія і культура / За ред. Д Мацумото. СПб.: Питер, 2003.
17. Сікевич З. В. Соціологія і психологія національних відносин. СПб., 1999.
18. Солдатова Г. У. Психологія міжетнічної напруженості М.: Сенса, 1998.
19. Тріандіс Г. Культура і соціальна поведінка. М: Форум, 2007.